

Մ Ա Ս Ե Ա Յ Ա Ղ Ա Ի Ն Ի

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ե. Բ.

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Յ

ԱԶԳԱՅԻՆՔ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Ա. Ռ. Ա. Ք. Ի. Ն. Ի. ՈՅՆ ՈՒՐՈՒԱԳԻԾԸ.

(Նարայարութիւն. Տես էջ 241.)

ա սաստիկ կզգուշանայ ընդ-
հանրապէս անմիաբանութիւն,
նախանձ եւ ատելութիւն գըր-
գըող բաներէն, կնայի որ ա-
նոնց առջեւն առնու, կամ գէթ
սկսածներուն պէս դադարեցընէ
անցընէ, իրեն բան ու գործը-
րած է՝ մարդկանց մէջ խաղա-
ղութիւն ու միաբանութիւն պա-
հելու աշխատիլը, եւ միտքը
գրած է որ ուրիշին յանցանքը պակասու-
թիւնը իրաւունք չտար իրեն եւս նոյն պա-
կասութեան մէջ գտնուելու: — Մանր մունր
նախատինքներուն ամենեւին ուշ չգնե՛ր. դի-
մացինին դեգութեանը գէմ ուրախութիւն

կցուցընէ, կոպտութեանը գէմ մարդավա-
րութիւն, բարկութեանը գէմ հանգարտու-
թիւն. չարութիւնը տկարութեան տեղ կը-
գնէ, եւ տկարութիւնը գուրիշը արդարա-
ցընելու առիթ ու պատճառ կըրոնէ: Այն-
քան մեծահոգի է որ ռիս պահելը իրեն նը-
ւաստութիւն կհամարի, եւս առաւել վրէժ-
խնդրութիւն ընելը. նորա յիշոցքը անոյշ
խօսքն է, նորա մեղադրանքը բարեգործու-
թիւն: — Ինքզինքը լաւ ճանչցող մարդը՝ ու-
րիշներէն քիչ բանի կոպասէ. մարդկանց վը-
րայ նայած ատենը՝ շատը այնպիսի խեղճ ո-
ղորմելիներու տեղ կգընէ որ անգաղար ի-
րենց ցաւալի վիճակին ծանրութիւնը աւել-
ցընելու վրայ են, եւ ամենեւին չզարմանար

Թէ ինչպէս կլինի որ նոքա իրենց խեղճութեամբը մոլորուած՝ շատ անգամ կմոռնան ուրիշներունը, եւ թէ ինչ հասարակ բաներ են եղեր աշխարհիս երեսը ետութիւնը (անձնասիրութիւնը), խոտարտութիւնն ու խորամանկութիւնը:

Այսպիսի մտածմունքներով պատրաստուած, Առաքինին միտքը կզընէ որ ուրիշներուն իրեն վնաս չընելը արդէն շատ մեծ աղէկութիւն է: Ոչ երբէք կզարմանայ անիրաւութեան, տգիտութեան ու ցածութեան վրայ. «Դոքա աշխարհիս սովորական պակասութիւններն են, նոր բաներ չեն» ասելով՝ այն ատենը միայն կզարմանայ՝ երբոր գիտուն ու լուսաւոր մարդկանց գործողութիւններ ու վեհանձնութիւններ տեսնէ:

Երկու տեսակ զգացմունք կան նորա սրտին մէջ որ դրսէն իրարու ներհակ բաներ կեւենան. արհամարհութիւն մարդկան եւ սաստիկ գթասիրութիւն. բարեսրտութիւնը այն երկուքին կապն է: Կարծեմ թէ այս երկու զգացմանց մէկտեղ զալուն վրայ հիմնուած է մարդու ճշմարիտ մեծութիւնը: Մէկով նախապաշարմունքները կփարատին, խոհեմութիւնը կկառավարուի, արիւթութիւնը ոյժ կառնու, իշխանութիւնը կզօրանայ. իսկ միևնույն մարդոց ներողամտութեան, կարեկցութեան եւ անոնց ետեւէն եկող ամէն տեսակ առաքինութեանց տէր կլինի:

Ուրիշներուն պակասութեանցը համբերելով՝ այնպէս կընէ որ այլք եւս իրեն կհամբերեն: Ամէն օր մէկ քանի զուարճութիւն՝ մէկ քանի հաճոյական բաներ ընկերութեան մէջ կզընէ՝ կորսուած դրամագլխոյ պէս. եւ յիշաւի՝ պատուական դրամագլխոյ, որոյ եկամուտը նոյնչափ օգտակար է մարդու բարոյապէս՝ որչափ որ ստակը նիւթապէս: — Բարեսրտութեամբը ամենուն սիրելի է, տաղանդներովը պատկառելի, արիւթութեամբը երկիւղալի: — Գերազանց աստիճանի է նորա այն ցանկալի տուրքն որ ունի ամէն տեսակ բնաւորութեանց յարմարելու, ուրիշներէն՝ նոցա տալ կըցածէն աւելի բան չպահանջելու, եւ նոցա միայն խիստ ընտիր աղէկութիւններն հանելու առնելու: Սիտքը դրեր է թէ քիչ մարդ կայ որ երբ վարպետ մարդու ձեռքով կըթուի ու բացուի, քանի մը ընտիր յատկութիւններ չունենայ: Քիչ մարդ կայ որ իրեն կենացը մէջ քանի մը նոր գիտողութիւններ ըրած չլինի, եւ զանոնք ուրախութեամբ չյիշէ, եւ լոողը չկարենայ անոնցմէ

օգուտ քաղել: Եթէ ամէն մարդ իւր խենդութիւնն ունի, ամէն մարդ իւր խելօքութիւնն ալ ունի. բանը զանոնք գուշակել ու հասկընալն է. եւ ահա Առաքինին այս բանիս շատ վարպետ է:

Մէկը չկայ որ մեր Առաքինւոյն չափ վարպետ լինի իւր բարեկամաց պատիւը մեծցրելու, եւ նոցա եւս բարեկամներ վատարկցընելու: Ուրիշէն յանկարծ աղէկութիւն մը՝ երախալք մը կտեսնես. չես գիտեր որ շատ անգամ այն քեզի եղած անակնկալ բարիքը՝ նորա մէկ խելացի կերպով ըսած խօսքին պտուղն է: Աչքը ականջը չորս բացած է որ իւր բարեկամներուն անունը անարատ պահուի, եւ ինքն ալ կարող է անարատ պահպանելու զայն. վասն զի զմարդիկ լաւ ճանչնալով՝ աղէկ գիտէ թէ ուրիշները ուսկից կշարժին մէկուն մէկալին վրայ գէշ խօսելու, եւ հասարակաց աղաղակներուն խառնաձայն երաժշտութեանը մէջ ինքը վարժած է քջ երաժշտապետներէն մէկը լինելու: Նորա եւ ռանդուն կերպով կամ տաք տաք խօսած ատենը՝ զրուցուածքին գեղեցիկ դարձուածքէն, ըրած գիտողութիւններուն նորութենէն, խօսքերուն ատեն ատեն տուած ցոլքէն, ուրիշներուն ալ անձնասիրութիւնը կշարժէ՝ նոյն կերպերը բանեցընելու, եւ համարմունք ըսածը՝ հասարակաց խօսակցութիւններուն պտուղն է:

Բնութեան մէջ եղած կարգին մէկ հետեւանքն ալ այս է որ մինչեւ խիստ մեծահոգի մարդիկն ալ մէկ երկու տիրող տկարութիւններ ունին. ուստի նա ալ նոյն կարգին մէջ գտնուելով՝ սիրոյ տկարութիւնը ունի: Սիրելու, զգալու, համարմամբ ու վստահութեամբ՝ բնական հակամիտութեամբ ու համակրութեամբ մէկու մը յարելու կարօտութիւնը, որ աւելի սրտի զգացմունք է՝ քան թէ զգայական յօժարութիւն, կստիպէ զինքը բարեկամական սիրով ուրիշի հետ կապուելու:

Իւր ըրած ճանչնորութիւնները ամէն ալ միակերպ չեն, այլ թէ խիստ բարձրերը կան նոցա մէջ՝ եւ թէ ցածերը. աստիճանի, տարիքի եւ կրթութեան զանազանութիւնները նորա առջեւը ոչինչ են: — Ամէն կերպ ապրուստի ու ամէն վիճակի ինքզինքը կյարմարցընէ. հոգը չէ ամենեւին որ չորս տեսակ է եղեր իրեն կերակուրը, կամ թէ մէկ տեսակ. ոսկէզօծ պալատի մէջ պառկեր է, կամ թէ խոսնոցի ու մարագի մէջ, մեծա-

մեծներու հետ՝ կամ թէ գեղացիներու:

Ընկերութեան մէջ ակնորոշելի կերպ մը ունի մեր Առաքինին, գործողութեանց մէջ ծանր ու նշանաւոր կերպ մը. ամէն պաշտօնի յարմար է, բայց բոլորովին եւ ոչ մէկ բանի. ինչ գործի կողմէս՝ գիր զինքը, ամէն բանի մէջ քիչ եզակեանութիւն կունենայ, վասն զի ինքն է. բայց մէկ բանի մըն ալ անյարմար չէ: Կարելի է որ հասարակ կենակցութեան մէջ քիչ մը պաղութիւն ու մտքի ցրուածութիւն ունենայ, վասն զի մեծ բաներու վարժած լինելով՝ փցուն բաներուն չկրնար միշտ ուշադրութիւն ընել. բայց թող մէկ մը մեծամեծ գործողութիւններ բացուին, բոլորովին կրակ, բոլորովին քաջութիւն, մեծանձնութիւն ու իմաստութիւն կդառնայ. նորա խօսակցութիւնը այնուհետեւ ոչ թէ մէկ ձեւ մը կունենայ, այլ հազար ձեւ կառնու: — Մի եւ նոյն օրուան մէջ կտեսնես որ նա կեցեր՝ իմաստակին հետ ծանր կերպով վարդապետութիւն ընելով կխօսի, իմաստունին հետ կտրամաբանէ, աղնիւ ընկերութեան մէջ կիայլի, մարդկային ազգին իրաւունքը կպաշտպանէ, հիւանդը կմըխիթարէ, եւ բարեկամին հետ սիրալիք առանձնախօսութիւն կընէ: Արհեստաւորին հետ արհեստի վրայ կխօսի, փառասէր մարդուն հետ քաղաքական խնդիրներու վրայ կզրուցէ, պատկերահանին հետ լուսոյ եւ շուքի վրայ, պզտիկ աղջկան հետ՝ գլխու զարդարանքին վրայ, մեծ մօրը հետ տանտիկնութեան վրայ, եւ ամէն մարդու հետ արդարութեան վրայ. խորունկ փիլիսոփային հետ վախճանական պատճառաց խնդիրներուն մէջ կընկղմի, եւ պզտիկ տղուն հետ նորա խաղերուն կխառնուի: Բայց ամէն ըսածներուն մէջն ալ այնպիսի քաղցր ու մարդասէր փիլիսոփայութիւն մը կխառնէ որ աղէկ գիտէ ատենին ծիծաղիլ ու մոմտալ, ծառայել ու հաճոյանալ, ցաւակցիլ եւ ներել... այն փիլիսոփայութիւնը միշտ նորա հետն է, թէ

խառնաշփոթ բազմութեան մէջ եւ թէ առանձնութեան մէջ, թէ տաճարը եւ թէ պալատը, թէ դատաստանարանը եւ թէ զբօսարանը: Շատ վարպետ է ամենափափուկ զուարճութիւնն ալ բարակցընելու, ամենակոշտերն ալ զրտելու մաքրելու, եւ երկուքն ալ հոն դադրեցնելու՝ ուր որ կդադրին համեստութիւն ու խոհեմութիւնը:

Յիմարութեանն ու իմաստութեան մէջ տեղը անտարբեր կեցած, մէկը կբանեցընէ՝ զբարձրութիւն տալու համար, միւսը՝ չափաւորելու համար. միայն չափազանց բանը վար կզարնէ, միայն անիրաւ բանը կգատապարտէ. որ զուարճութիւնն որ ուրիշի վնաս մը չունի՝ իւր աչքին անմեղ կերեւնայ, որ զբօսանքն որ աշխատանքէն ետքը կուգայ՝ իրեն համար իրաւացի կերեւնայ. կյորդորէ ըզմարդիկ՝ ընկերական վիճակին քաղցրութիւնը վայելելու, ինքն ալ անոնցմէ հեռու չփախչի, բայց աւելի սիրով առանձնութեան միխիթարութիւնները կիւրծուէ: Իւր կենդանական գոյութիւնը իւր անձին վրայ ամփոփած, այնպիսի զուարճութիւններ կըհնարէ իրեն որ ազատ են մարդկանց հաճոյքէն եւ բազմին փոփոխութիւններէն: Աշխատանքը, զբօսանքը, գիրք կարդալը, մըտածութիւնը, այնպիսի զուտ ու մաքուր զբարձրութիւններ կուտան իրեն՝ որ ոչ երբէք կթունաւորուին զղման ցաւով: Իրեն ունեցած բազմաթիւ տեղեկութիւններով՝ ըրած գիտողութիւնները կբազմապատկուին: —

Ըսել չէ թէ նա գիտութեան վրայ պէտք եղածէն աւելի համարում ունի. աղէկ գիտէ որ ամենախորունկ ուսման ծայրն ալ շատ անգամ այս է միայն որ մարդ իրեն տգիտութիւնը աւելի լաւ կհասկընայ. սակայն այս գիտնալն ալ իրեն համար մեծ բան է. ճշմարտութեան ետեւէն կիյնայ՝ առանց յուսալու որ կատարելապէս հասնի անոր, եւ երբ չկրնայ ստոյգը ձեռք բերել, հաւանականով գոհ կլինի: . . .

(Նարայարութիւնն յառաջիկայս.)

ԱՌԱՄՔ.

Առաքինութիւնը ֆիգն մի է զոր մեք մեզի դէմ կընեմք՝ յօգուտ ընկերին, Աստուծոյ հաճելի լինելու նպատակաւ:

Առանց առաքինի լինելու՝ անկարելի է երջանիկ լինել:

ՎՕՎՆԱՐԿ:

Փառասիրութիւնն ու Առաքինութիւնը երկու անհաշտ Ռշնամիներ են. Առաքինին Փառասէր չէ, Փառասէրն՝ Առաքինի չէ: